

CUỘC KHỦNG HOẢNG BIÊN GIỚI THÁI LAN - CAMPUCHIA NĂM 2025: THÁCH THỨC ĐỐI VỚI THỂ CHẾ ASEAN VÀ TIẾN TRÌNH TỰ CHỦ CHIẾN LƯỢC KHU VỰC

TS. NGUYỄN THỊ THUNGA

Học viện Chính trị quốc gia Hồ Chí Minh

● **Tóm tắt:** Cuộc khủng hoảng biên giới giữa Thái Lan và Campuchia khởi phát từ tranh chấp tại khu vực Chong Bok ngày 28-5-2025 đã nhanh chóng leo thang thành một cuộc xung đột vũ trang quy mô lớn, gây thiệt hại nghiêm trọng về nhân mạng, kinh tế và buộc hàng trăm nghìn người dân phải di tản. Trên thực tế, cuộc xung đột này đã vượt phạm vi quốc gia, tạo ra bước ngoặt địa chính trị, phơi bày bất cập trong cấu trúc an ninh tập thể của Hiệp hội các quốc gia Đông Nam Á (ASEAN). Trong vai trò điều phối hợp tác và phòng ngừa xung đột, ASEAN đã cho thấy những bất cập, hạn chế từ cơ chế "ASEAN Way" (đồng thuận, không can thiệp nội bộ) dẫn đến phản ứng trì trệ trước khủng hoảng cấp bách. Bài viết làm rõ bối cảnh, diễn biến khủng hoảng, phản ứng của ASEAN và sự can dự của các nước lớn. Từ việc phân tích những tác động đối với ASEAN, tác giả đề xuất một số hàm ý cải cách thể chế của tổ chức.

● **Từ khóa:** Khủng hoảng biên giới Thái Lan - Campuchia; Thái Lan; Campuchia; ASEAN.

1. Bối cảnh và điều kiện dẫn đến xung đột

Tranh chấp biên giới giữa Thái Lan và Campuchia có nguồn gốc lịch sử sâu xa, bắt nguồn từ các hiệp ước thuộc địa giữa Pháp và Xiêm (nay là Thái Lan) vào đầu thế kỷ XX¹. Tòa án Công lý Quốc tế (ICJ) đã đưa ra phán quyết vào năm 1962 xác nhận quyền sở hữu của Campuchia đối với đền và vùng lân cận, nhưng biên giới chưa được phân định đầy đủ, dẫn đến các cuộc đụng độ trong giai đoạn

2008-2011². Đến năm 2025, tranh chấp tái bùng nổ tại khu vực làng Chong Bok, giáp tỉnh Ubon Ratchathani của Thái Lan, phản ánh sự đan xen phức tạp giữa chủ nghĩa dân tộc, bất ổn chính trị nội bộ ở cả hai nước cũng như ảnh hưởng từ các cường quốc bên ngoài.

Về mặt lịch sử, biên giới giữa Thái Lan và Campuchia được hình thành từ thời kỳ thuộc địa. Đường biên giới Campuchia - Thái Lan ngày nay bắt nguồn từ hiệp ước Pháp - Xiêm

năm 1907, trong đó Xiêm (sau này là Thái Lan) nhượng lại các vùng lãnh thổ Nội Campuchia cho Pháp để đổi lấy Trat và Dan Sai. Hiệp ước này được ký sau một thời kỳ Xiêm liên tục mất lãnh thổ vào tay Anh và Pháp³. Năm 2008, khi Tổ chức Giáo dục, Khoa học và Văn hóa Liên hợp quốc (UNESCO) công nhận đền Preah Vihear là di sản thế giới, căng thẳng chủ quyền bùng phát. Đến năm 2013, ICJ tiếp tục ra phán quyết khẳng định Campuchia có chủ quyền đối với toàn bộ khu vực đền⁴, nhưng Thái Lan không chấp nhận và cho rằng, đền dễ tiếp cận hơn từ lãnh thổ nước mình và coi phán quyết là bất công dẫn đến các cuộc biểu tình dân tộc chủ nghĩa⁵.

Thực tế khu vực tranh chấp biên giới giữa Thái Lan và Campuchia cho thấy, dãy núi Dangrek chạy dọc theo đường biên giới giữa Campuchia và Thái Lan. Ngôi đền Preah Vihear tọa lạc trên vách đá cao, nhìn xuống vùng đồng bằng phía Thái Lan, trong khi khu vực Chong Bok đóng vai trò là điểm giao cắt địa lý quan trọng. Khu vực tranh chấp chính bao quanh đền Preah Vihear, có diện tích khoảng 4,6km². Tuy nhiên, tranh chấp không chỉ giới hạn tại đây mà còn mở rộng ra 12 điểm khác dọc theo tuyến biên giới⁶. Trên thực tế, bản đồ lịch sử do Pháp vẽ trong thời kỳ thuộc địa thể hiện đường biên giới có sự sai lệch so với đường phân thủy tự nhiên. Campuchia dựa vào những bản đồ này để khẳng định chủ quyền; ngược lại, Thái Lan phản bác bằng cách sử dụng bản đồ nội địa và lập luận dựa trên yếu tố địa lý thực tế.

Trong khi đó, những biến động chính trị nội bộ ở Thái Lan và Campuchia cũng cho thấy diễn biến phức tạp làm nảy sinh xung đột. Thủ tướng Thái Lan Paetongtarn Shinawatra rơi vào khủng hoảng chính trị nghiêm trọng sau

khi đoạn ghi âm cuộc điện thoại giữa bà và Chủ tịch Thượng viện Campuchia Hun Sen bị rò rỉ. Nội dung cuộc gọi bị cho là thể hiện sự nhượng bộ trong tranh chấp biên giới, làm dấy lên làn sóng phản đối trong nước. Phong trào biểu tình quy mô lớn nổ ra tại Bangkok do nhóm Liên minh Quyền lực Nhân dân bảo vệ chủ quyền đứng đầu. Tòa Hiến pháp Thái Lan phế truất Thủ tướng Paetongtarn với lý do vi phạm quy tắc về đạo đức công vụ: “Hành động của bà gây mất lòng tin, coi trọng lợi ích cá nhân hơn lợi ích quốc gia, khiến công chúng nghi ngờ bà đứng về phía Campuchia và làm giảm niềm tin của người dân Thái Lan vào bà với tư cách thủ tướng”⁷. Trong khi đó, tại Campuchia, quá trình chuyển giao quyền lực từ cựu Thủ tướng Hun Sen sang Thủ tướng Hun Manet vào năm 2023 cũng diễn ra trong bối cảnh chính trị nội bộ phức tạp. Dù đã rút khỏi vị trí lãnh đạo chính phủ, ông Hun Sen vẫn giữ vai trò ảnh hưởng đáng kể trong hệ thống chính trị. Trong thời gian này, các vấn đề biên giới được chú trọng như một phần trong chiến lược củng cố sự đồng thuận quốc gia, đặc biệt khi Campuchia đang phải đối mặt với các đánh giá quốc tế liên quan đến thể chế dân chủ và sự phụ thuộc kinh tế vào các đối tác lớn ngoài khu vực⁸.

Trong bối cảnh địa chính trị rộng lớn hơn bao gồm cạnh tranh Mỹ - Trung: Thái Lan là đồng minh lâu năm của Mỹ với các thỏa thuận quân sự, nhận hỗ trợ vũ khí và huấn luyện⁹, trong khi Campuchia lại là một đối tác nhận đầu tư lớn từ Trung Quốc qua Sáng kiến “Vành đai và Con đường”, bao gồm cơ sở hạ tầng biên giới¹⁰. Ngày 28-5-2025, một vụ đấu súng căng thẳng đã xảy ra tại khu vực biên giới giữa Thái Lan và Campuchia, khiến tình hình an ninh khu vực leo thang¹¹.

Nhìn từ góc độ lý thuyết cân bằng quyền lực, căng thẳng giữa hai quốc gia có thể được lý giải như một nỗ lực nhằm điều chỉnh tương quan ảnh hưởng trong khu vực. Trong đó, Thái Lan chú trọng đến yếu tố năng lực quốc phòng, còn Campuchia tăng cường hợp tác ngoại giao với các đối tác quốc tế, đặc biệt là Trung Quốc. Ngoài ra, từ quan điểm của chủ nghĩa thể chế tân cổ điển, có thể thấy rằng sự thiếu vắng một cơ chế thể chế khu vực đủ mạnh và hiệu quả, chẳng hạn như cơ quan giám sát biên giới trực thuộc ASEAN đã khiến các tranh chấp kéo dài và tiềm ẩn nguy cơ leo thang, thay vì được xử lý thông qua các kênh đối thoại nội khối.

2. Diễn biến khủng hoảng, phản ứng của ASEAN và sự can dự của các cường quốc bên ngoài

Cuộc khủng hoảng biên giới giữa Thái Lan và Campuchia là một trong những lần leo thang nghiêm trọng nhất trong lịch sử tranh chấp biên giới giữa hai quốc gia Đông Nam Á, làm lộ rõ sự “mong manh” của hòa bình khu vực và thử thách khả năng ứng phó của ASEAN. Thực tế cho thấy, cuộc khủng hoảng biên giới giữa Thái Lan và Campuchia đã để lại những hệ lụy nghiêm trọng trên nhiều phương diện.

Thứ nhất, về mặt nhân đạo, có ít nhất 35 người đã thiệt mạng và hơn 300.000 người dân ở cả hai phía biên giới phải di dời¹², gây áp lực lớn lên các trại tị nạn tạm thời.

Thứ hai, về kinh tế, Thái Lan có thể tổn thất gần 1,4 tỷ USD, tương đương khoảng 0,25% GDP, trong khi Campuchia có thể mất gần 473 triệu USD, khoảng 1,1% GDP¹³. Những tổn thất này chủ yếu do gián đoạn thương mại biên giới và sụt giảm doanh thu du lịch tại các khu vực di tích lịch sử như đền Preah Vihear

và đền Phnom Rung - vốn là điểm đến quan trọng của cả hai quốc gia.

Thứ ba, sự xói mòn “lòng tin chiến lược” song phương kéo theo sự suy yếu của hòa bình và ổn định khu vực, làm tổn hại đến uy tín và vai trò trung tâm của ASEAN trong điều phối an ninh khu vực. Cụ thể, khi hai quốc gia thành viên ASEAN đối đầu quân sự, vi phạm thỏa thuận ngừng bắn và sử dụng truyền thông để công kích lẫn nhau, điều này không chỉ làm đổ vỡ các kênh đối thoại song phương mà còn khiến các nước trong khu vực lo ngại về nguy cơ lan rộng xung đột.

Từ góc nhìn quan hệ quốc tế, cuộc khủng hoảng biên giới giữa Thái Lan và Campuchia cho thấy những giới hạn của cơ chế đối thoại song phương trong xử lý tranh chấp lãnh thổ, đồng thời đặt ASEAN vào vai trò trung gian một cách “bất đắc dĩ”. Việc tổ chức này phải can thiệp trong bối cảnh thiếu công cụ thực thi hiệu quả đã phản ánh nhu cầu cấp thiết về cải cách thể chế nhằm nâng cao năng lực điều phối và duy trì ổn định khu vực trong môi trường địa chính trị ngày càng phức tạp. Xét về tổng thể, xung đột không chỉ là tranh chấp lãnh thổ đơn thuần mà còn phản ánh sự giao thoa giữa chủ nghĩa dân tộc, bất ổn nội bộ và cạnh tranh cường quốc. Để tránh lặp lại các khủng hoảng tương tự, ASEAN cần vượt qua giới hạn của “ASEAN Way” để hướng tới một thể chế an ninh khu vực hiệu quả hơn trong môi trường ngày càng phức tạp¹⁴.

Can thiệp của các cường quốc ngoài khu vực

Trong bối cảnh cuộc khủng hoảng biên giới giữa Thái Lan và Campuchia có dấu hiệu leo thang, sự can thiệp của các cường quốc bên ngoài, đặc biệt là Mỹ và Trung Quốc đóng vai trò quan trọng, biến tranh chấp lãnh thổ giữa hai quốc gia thành một phần của cuộc cạnh

tranh địa chính trị lớn hơn ở Đông Nam Á. Sự can dự này đã biến xung đột giữa Campuchia và Thái Lan thành một điểm giao thoa chiến lược, nơi các lợi ích địa chính trị được cạnh tranh và khẳng định, phản ánh rõ nét xu hướng mở rộng ảnh hưởng của các thế lực bên ngoài vào cấu trúc an ninh khu vực. Một trong những động thái can thiệp rõ nét nhất là việc Chính quyền Tổng thống Mỹ D.Trump đe dọa áp mức thuế 36% đối với hàng hóa xuất khẩu từ cả hai quốc gia, bắt đầu từ ngày 1-8-2025¹⁵, tạo áp lực kinh tế đáng kể, góp phần thúc đẩy các bên nhanh chóng tiến tới một thỏa thuận ngừng bắn. Biện pháp này phản ánh cách tiếp cận cứng rắn của Chính quyền Tổng thống Mỹ D.Trump trong việc sử dụng công cụ thương mại nhằm định hình hành vi của các quốc gia trong khu vực; đồng thời, cho thấy ảnh hưởng ngày càng rõ nét của các cường quốc ngoài khu vực đối với tiến trình giải quyết xung đột tại Đông Nam Á. Trên thực tế, mặc dù có nhiều bên tham gia vào tiến trình hòa giải, song cả Thái Lan và Campuchia đã đồng ý để Malaysia đóng vai trò trung gian hòa giải cho xung đột biên giới giữa hai nước¹⁶. Với vai trò này, Malaysia đã nhiều lần nhấn mạnh rằng, sự can thiệp ngày càng sâu của các cường quốc bên ngoài đã làm “lu mờ” vai trò của các cơ chế nội khối ASEAN, từ đó ảnh hưởng tiêu cực đến mức độ tự chủ chiến lược của tổ chức. Quan điểm này phản ánh mối lo ngại về việc ASEAN đang gặp khó khăn trong việc duy trì vai trò trung tâm trong xử lý các vấn đề khu vực, đặc biệt khi các động lực từ bên ngoài ngày càng chi phối tiến trình ra quyết định.

Động cơ của Mỹ trong việc hỗ trợ Thái Lan chủ yếu nhằm duy trì ảnh hưởng ở khu vực Đông Nam Á và chống lại sự mở rộng của

Trung Quốc. Ngược lại, *một mặt*, Trung Quốc cung cấp vũ khí và hỗ trợ hậu cần cho Phnom Penh song *mặt khác*, thúc đẩy hòa giải để tránh gián đoạn thương mại khu vực. Sau những giao tranh căng thẳng khiến hàng chục người thiệt mạng ở cả hai bên, Thái Lan và Campuchia đã nhất trí ngừng bắn từ 0h ngày 29-7-2025. Thỏa thuận được Malaysia - nước đang giữ chức Chủ tịch luân phiên ASEAN làm trung gian, cùng với sự góp sức của Mỹ và Trung Quốc¹⁷. Động cơ then chốt của Trung Quốc là duy trì và củng cố “liên minh chiến lược” với Campuchia - một trong những đồng minh thân cận nhất của Bắc Kinh tại Đông Nam Á. Trong giai đoạn 2013-2022, các lĩnh vực giao thông vận tải và năng lượng chiếm phần lớn đầu tư của Trung Quốc vào Campuchia trong cùng kỳ, với lần lượt là 7,31 tỷ USD và 4 tỷ USD, đồng thời chiếm 94,1% tổng vốn đầu tư và xây dựng của Trung Quốc tại Campuchia¹⁸.

Sự can dự của Mỹ và Trung Quốc vào cuộc khủng hoảng giữa Thái Lan và Campuchia được thể hiện thông qua cả kênh song phương và đa phương. Ngày 28-7-2025, đại sứ Mỹ và Trung Quốc đã có cuộc gặp riêng với đại diện Malaysia với tư cách là Chủ tịch ASEAN để phối hợp, nhấn mạnh vai trò kép của họ trong quá trình đàm phán¹⁹. Sự can thiệp của Tổng thống Mỹ D.Trump được mô tả như một nỗ lực nhằm “phá vỡ bế tắc”, trong đó, các tuyên bố cứng rắn liên quan đến việc áp thuế đã dẫn đến một thỏa thuận ngừng leo thang căng thẳng. Tuy nhiên, động thái này cũng gây nhiều tranh cãi, đặc biệt từ góc độ quan hệ quốc tế và vai trò khu vực của ASEAN. Một số ý kiến cho rằng, việc sử dụng công cụ thuế quan để đạt được mục tiêu chiến lược đã làm nổi bật xu hướng can thiệp

của các cường quốc vào tiến trình đàm phán khu vực, đồng thời đặt ra những lo ngại về việc làm suy giảm tính trung lập và vai trò điều phối của ASEAN trong bối cảnh cạnh tranh chiến lược ngày càng gay gắt²⁰.

Có thể thấy, sự tham gia sâu rộng của Mỹ và Trung Quốc vào các cuộc xung đột ở khu vực đã tạo động lực cạnh tranh nhằm gia tăng sự ảnh hưởng, trong đó một số quốc gia như Thái Lan và Campuchia được cho là đóng vai trò trung gian cạnh tranh hoặc đại diện lợi ích của các cường quốc, qua đó, làm nổi bật đặc điểm của một cuộc đối đầu ủy nhiệm. Diễn biến này đặt ra lo ngại về sự suy giảm khả năng tự chủ chiến lược của ASEAN, khi các quyết định và định hướng chính sách ngày càng bị chi phối bởi lợi ích của các cường quốc hơn là ưu tiên khu vực.

3. Tác động đối với ASEAN và một số hàm ý cải cách thể chế tổ chức

Cuộc xung đột biên giới giữa Thái Lan và Campuchia đã phơi bày sự “mong manh” của hòa bình khu vực và đặt ra sự hoài nghi về năng lực điều phối của ASEAN. Đây không chỉ là vấn đề tranh chấp lãnh thổ kéo dài, mà còn là biểu hiện rõ nét của sự không ổn định trong cơ chế nội khối khi đối diện với những biện pháp ngăn chặn xung đột một cách hiệu quả.

Sự kiện này phản ánh những thách thức mà ASEAN đang phải đối mặt khi duy trì vai trò trung gian trong xử lý khủng hoảng khu vực. Việc các quốc gia thành viên tìm đến sự hỗ trợ từ các cường quốc bên ngoài, như trường hợp Tổng thống Mỹ D.Trump sử dụng “đòn bẩy” kinh tế để thúc đẩy đối thoại giữa Thái Lan và Campuchia cho thấy, ASEAN chưa phát huy hết tiềm năng điều phối nội khối trong tình huống khẩn cấp.

Điều này đặt ra yêu cầu cấp thiết về việc củng cố năng lực thể chế và nâng cao tính chủ động chiến lược nhằm bảo đảm vai trò trung tâm của tổ chức trong cấu trúc an ninh khu vực. Mặt khác, xung đột biên giới giữa Thái Lan và Campuchia đã làm lộ rõ những điểm nghẽn về thể chế của ASEAN, bao gồm: 1) Nguyên tắc đồng thuận khiến các phản ứng bị trì hoãn; 2) Thiếu cơ chế giám sát độc lập dẫn đến các thỏa thuận ngừng bắn bị vi phạm; và 3) Sự phụ thuộc vào vai trò của chủ tịch luân phiên khiến ASEAN thiếu tính liên tục trong điều phối.

Trong bối cảnh cạnh tranh chiến lược ngày càng gay gắt, đặc biệt giữa Mỹ và Trung Quốc, những nguyên tắc nền tảng như “đồng thuận” và “không can thiệp nội bộ” của “ASEAN Way” vốn từng giúp duy trì đoàn kết, nay đã bộc lộ giới hạn thực tiễn khi đối mặt với các thách thức an ninh xuyên quốc gia. Để duy trì vai trò trung tâm và nâng cao năng lực tự chủ chiến lược, ASEAN cần cải cách thể chế một cách quyết đoán, hướng tới mô hình ra quyết định linh hoạt và cơ chế phản ứng nhanh trước khủng hoảng. Nếu không điều chỉnh kịp thời, ASEAN sẽ tiếp tục rơi vào thế bị động, dễ bị chi phối bởi sự can thiệp từ các cường quốc bên ngoài, khiến môi trường an ninh và cục diện địa chính trị ở Đông Nam Á bị lệ thuộc vào lợi ích ngoại vi. Tổng thống Mỹ D.Trump đã điện đàm với lãnh đạo hai nước Thái Lan và Campuchia, đe dọa đình chỉ đàm phán thương mại song phương và sẽ không tiến hành các cuộc đàm phán thuế quan với cả hai cho đến khi cuộc xung đột kết thúc²¹. Dưới áp lực này, ngày 28-7-2025, Thủ tướng Anwar Ibrahim với tư cách là Chủ tịch ASEAN đã chủ trì cuộc đàm phán hòa bình tại Putrajaya, Malaysia nhằm

giải quyết xung đột biên giới giữa Thái Lan và Campuchia. Cuộc gặp có sự góp mặt của đại sứ Mỹ và đại sứ Trung Quốc, thể hiện vai trò ngoại giao song phương trong nỗ lực hỗ trợ ASEAN đạt được lệnh ngừng bắn nhanh chóng²². Tuy nhiên, nhiều nhà phân tích phê phán đây là hình thức “ngoại giao cưỡng ép” qua đòn bẫy kinh tế, đặc biệt khi Mỹ là thị trường xuất khẩu lớn nhất của cả hai quốc gia này. Tính đến tháng 1-2025, Mỹ là đối tác thương mại lớn thứ hai của Campuchia với kim ngạch đạt 892 triệu USD, tăng 38,6% so với cùng kỳ năm trước²³. Trong khi đó, tính đến tháng 4-2025, Mỹ là thị trường xuất khẩu lớn nhất của Thái Lan với 9,59 tỷ USD, tăng 20,2% so với cùng kỳ năm trước²⁴.

Về an ninh, khủng hoảng giữa Thái Lan và Campuchia đã làm giảm uy tín của ASEAN trong diễn đàn hòa bình khu vực. Phản ứng chậm và phụ thuộc vào vai trò Chủ tịch luân phiên ASEAN của Malaysia đã để xung đột biên giới giữa Thái Lan và Campuchia nhanh chóng leo thang khiến 33 người thiệt mạng, hơn 138.000 người phải sơ tán khỏi các khu vực biên giới của Thái Lan và 80.000 người Campuchia phải rời bỏ nhà cửa²⁵. Trong suốt thời gian này, Thái Lan cáo buộc Campuchia tận dụng lệnh ngừng bắn để tái bố trí lực lượng và tăng cường quân sự tại khu vực tranh chấp. Trong khi đó, Campuchia đã lên án hành động của Thái Lan khi bắt giữ tới 18 binh sĩ của họ chỉ sau vài giờ lệnh ngừng bắn có hiệu lực, và yêu cầu ngay lập tức trả tự do cho nhóm này theo luật nhân đạo quốc tế²⁶... Điều này làm gia tăng căng thẳng biên giới với rủi ro lan rộng đến các tranh chấp khác, làm suy yếu cấu trúc an ninh khu vực và lộ rõ sự thiếu đồng bộ của ASEAN trong ứng phó với khủng hoảng.

Về kinh tế, xung đột Thái Lan - Campuchia là một điển hình về tranh chấp lãnh thổ có thể lan rộng thành khủng hoảng đa chiều. Không chỉ là vấn đề lãnh thổ, xung đột này còn làm lộ rõ sự giao thoa giữa chủ nghĩa dân tộc, bất ổn chính trị nội bộ, và sự can thiệp của các cường quốc (Mỹ và Trung Quốc). Riêng Thái Lan thiệt hại hơn 300 triệu USD do xung đột với Campuchia, đây là con số bao gồm chi phí sơ tán ban đầu và tài sản bị thiệt hại do các cuộc tấn công²⁷. Giới chức Thái Lan dự báo tác động đối với nền kinh tế nước này có thể còn lớn hơn nữa, đồng thời, đây cũng là chỉ báo phản ánh sự đứt gãy trong cấu trúc hợp tác kinh tế khu vực khi xung đột xảy ra.

Về chính trị, cuộc xung đột không chỉ thử thách nguyên tắc đồng thuận của ASEAN mà còn “kích thích” chủ nghĩa dân tộc ở Thái Lan và Campuchia, đồng thời tạo cơ hội cho Mỹ và Trung Quốc gia tăng can dự. Việc Tổng thống D.Trump dùng chính sách thuế quan làm “đòn bẫy” trong tiến trình hòa giải biên giới càng cho thấy cơ chế “ASEAN Way” yêu cầu đồng thuận và không can thiệp đang trở thành rào cản trước các khủng hoảng khu vực. Qua đó, trực tiếp làm suy giảm vị thế trung tâm của ASEAN, khi tổ chức không thể phản ứng nhanh và hiệu quả. Vì vậy, ASEAN cần nhanh chóng tái xây dựng lòng tin nội khối, tăng cường cơ chế hòa giải đa phương và nâng cao năng lực ứng phó với những rủi ro địa chính trị ngày càng phức tạp.

Tác động sâu rộng của cuộc khủng hoảng biên giới giữa Thái Lan và Campuchia đặt ra yêu cầu cấp thiết về cải cách thể chế trong ASEAN. Cuộc khủng hoảng này cho thấy, để duy trì vai trò trung tâm và nâng cao năng

lực điều phối, ASEAN cần phát triển thành một tổ chức khu vực mạnh mẽ hơn, với cơ chế giám sát và giải quyết tranh chấp, xung đột độc lập, hiệu quả. Đặc biệt, trong việc duy trì vai trò trung tâm và tự chủ chiến lược trước sự can thiệp của các cường quốc ngoài khu vực. Để ứng phó hiệu quả với các thách thức này, ASEAN cần triển khai một loạt cải cách mang tính thể chế và chiến lược.

Thứ nhất, để duy trì vai trò trung tâm và tự chủ chiến lược, ASEAN cần cải cách thể chế, chuyển từ cơ chế đồng thuận tuyệt đối sang cơ chế linh hoạt hơn như “gần đồng thuận”, đặc biệt là trong những tình huống khủng hoảng khẩn cấp. Điều này sẽ giúp tăng tốc độ ra quyết định, củng cố an ninh tập thể và giảm can thiệp từ các yếu tố ngoại lực.

Thứ hai, ASEAN cần nâng cao năng lực giám sát và cảnh báo sớm thông qua các nền tảng hợp tác quốc phòng hiện có như Hội nghị Bộ trưởng Quốc phòng ASEAN mở rộng (ADMM+). Việc tích hợp công nghệ vệ tinh, triển khai quan sát viên thường trực và xây dựng hệ thống theo dõi biên giới theo thời gian thực sẽ giúp cải thiện khả năng phản ứng nhanh; đồng thời, khắc phục tình trạng thiếu thông tin và phản ứng chậm từng bị chỉ trích trong các cuộc khủng hoảng trước đây.

Thứ ba, để giảm sự lệ thuộc vào các cường quốc bên ngoài, ASEAN cần thúc đẩy đoàn kết nội khối thông qua việc thành lập lực lượng gìn giữ hòa bình chung. Lực lượng này cần được hỗ trợ bởi ngân sách tập thể và chương trình huấn luyện thống nhất, lấy cảm hứng từ sứ mệnh của Liên hợp quốc. Đây không chỉ là bước đi chiến lược nhằm nâng cao năng lực tự chủ, mà còn là biểu tượng cho cam kết hành động tập thể nhằm duy trì hòa bình và ổn định của khu vực.

Những cải cách trên không chỉ giúp ASEAN vượt qua giới hạn “thuộc tính” nguyên tắc của ASEAN là đồng thuận và tránh đối đầu mà còn mở ra hướng điều phối chủ động, phù hợp với bối cảnh địa chính trị ngày càng phức tạp. Việc chuyển từ phản ứng thụ động sang hành động tập thể có định hướng là chìa khóa để ASEAN duy trì vai trò trung tâm trong cấu trúc khu vực.

Có thể thấy, cuộc khủng hoảng biên giới giữa Thái Lan và Campuchia đã phơi bày những hạn chế, bất cập trong cơ chế an ninh của khu vực ASEAN. Nguyên tắc đồng thuận và không can thiệp nội bộ là đặc trưng của “ASEAN Way” đã khiến “phản ứng tập thể” trở nên chậm trễ, tạo điều kiện để các cường quốc can thiệp, biến tranh chấp khu vực thành điểm nóng địa chính trị toàn cầu. Những hạn chế này khiến các quốc gia nhỏ buộc phải dựa vào cường quốc bên ngoài, làm suy giảm tự chủ chiến lược của khu vực Đông Nam Á. Tuy nhiên, cuộc khủng hoảng này cũng mở ra cơ hội mới. Trong bối cảnh cạnh tranh Mỹ - Trung ngày càng gay gắt, ASEAN cần củng cố vai trò trung tâm bằng các biện pháp cụ thể: Thành lập tòa trọng tài khu vực, tăng cường giám sát qua ADMM+ với công nghệ vệ tinh và quan sát viên thường trực, phát triển lực lượng gìn giữ hòa bình nội khối... Những cải cách này sẽ giúp ASEAN chuyển từ đồng thuận thụ động sang hành động tập thể chủ động, giảm phụ thuộc ngoại lực và thúc đẩy hòa bình bền vững. Mặt khác, ASEAN cần tận dụng thời điểm này để tái khẳng định vị thế như một thể chế khu vực độc lập, góp phần vào ổn định toàn cầu. Nếu không, nguy cơ phân hóa nội khối và mất kiểm soát địa chính trị sẽ ngày càng lớn, đe dọa tương lai hòa bình và thịnh vượng của khu vực ■

- ¹ Xem: Naufal Fauzi, *Insights Commentary: The Cambodia - Thailand Border Conflict and ASEAN's Struggle to Act*, <https://vero-asean.com>, July 31, 2025.
- ^{2, 3} Xem: Thế Nguyễn, *Khủng hoảng biên giới Campuchia - Thái Lan năm 2025*, <https://tapchidongnama.vn>, ngày 1-6-2025.
- ⁴ Xem: *Judgment of 11 November 2013*, <https://www.icj-cij.org/node/103182>, November 11, 2013.
- ⁵ Xem: Tuấn Anh, *Các ngôi đền cổ giữa tâm điểm tranh chấp Campuchia - Thái Lan*, <https://vnexpress.net>, ngày 27-7-2025.
- ⁶ Xem: Thành Đạt, *Giao tranh lan ra 12 địa điểm, Thái Lan nêu hướng giải quyết với Campuchia*, <https://dantri.com.vn>, ngày 25-7-2025.
- ⁷ *Thủ tướng Thái Lan bị phé truất*, <https://vnexpress.net>, ngày 29-8-2025.
- ⁸ Xem: Sebastian Strangio, *Thailand Again Accuses Cambodia of Laying Fresh Landmines Along Disputed Border*, <https://thediplomat.com>, August 11, 2025.
- ⁹ Xem: *U.S. Security Cooperation With Thailand*, <https://www.state.gov/>, January 20, 2025.
- ¹⁰ Xem: Xuân Tùng, *Thành quả của sự hợp tác giữa Campuchia và Trung Quốc theo Sáng kiến Vành đai và Con đường (BRI)*, <https://baotayninh.vn>, ngày 30-10-2024.
- ¹¹ Xem: Linh Chi, *Đụng độ vũ trang tại biên giới, Thủ tướng Thái Lan - Campuchia cam kết hạ nhiệt căng thẳng*, <https://vtv.vn>, ngày 29-5-2025.
- ^{12, 13} Xem: Đức Trung, *Tổn thất Campuchia - Thái Lan có thể hứng chịu nếu xung đột kéo dài*, <https://vnexpress.net>, ngày 28-7-2025.
- ¹⁴ Xem: Nguyễn Thị Thu Nga, *Khủng hoảng biên giới Thái Lan - Campuchia năm 2025: Những thách thức đặt ra đối với cấu trúc an ninh khu vực ASEAN*, <https://lyluanchinhtri.vn>, ngày 29-7-2025.
- ¹⁵ Xem: *Campuchia, Thái Lan tránh được mức thuế 36% với Mỹ*, <https://nhandan.vn>, ngày 1-8-2025.
- ¹⁶ Xem: *Campuchia và Thái Lan nhất trí để Malaysia làm trung gian hòa giải*, <https://vov.vn>, ngày 27-7-2025.
- ¹⁷ Xem: Thùy Lâm, *Thách thức với Campuchia - Thái Lan sau lệnh ngừng bắn*, <https://vnexpress.net>, ngày 30-7-2025.
- ¹⁸ Xem: Hong Yu, *Riding on the BRI Train: Issues Relating to China's Strengthening Ties with Cambodia*, East Asian Institute, National University of Singapore, Singapore, February 22, 2024.
- ¹⁹ Xem: Chayut Setboonsarng, Danial Azhar, Shoon Naing, *Ceasefire takes effect between Thailand and Cambodia after five-day border battle*, <https://www.reuters.com>, July 29, 2025.
- ²⁰ Xem: Landon Mion, *Cambodia to nominate Trump for Nobel Peace Prize for role in ending country's conflict with Thailand*, <https://www.foxnews.com>, August 2, 2025.
- ²¹ Xem: Panu Wongcha-um, Poppy Mcpherson, *Exclusive: Trump's call broke deadlock in Thailand - Cambodia border crisis*, <https://www.reuters.com>, July 31, 2025.
- ²² Xem: *Thái Lan và Campuchia đồng ý ngừng bắn vô điều kiện*, <https://nhandan.vn>, ngày 28-7-2025.
- ²³ Xem: *Xuất nhập khẩu Campuchia vượt 5 tỷ USD trong tháng 1*, <https://mekongasean.vn>, ngày 17-2-2025.
- ²⁴ Xem: *Top 3 thị trường xuất khẩu lớn nhất của Thái Lan*, <https://mekongasean.vn>, ngày 23-4-2025.
- ²⁵ Xem: Nguyễn Tiên, *Thái Lan bàn giao 12 thi thể binh sĩ cho Campuchia*, <https://vnexpress.net>, ngày 27-7-2025.
- ²⁶ Xem: Nguyễn Tiên, *Thái Lan bắt nhóm binh sĩ Campuchia sau lệnh ngừng bắn*, <https://vnexpress.net>, ngày 31-7-2025.
- ²⁷ Xem: Hồng Anh, *Thái Lan thiệt hại hơn 300 triệu USD do xung đột với Campuchia*, <https://vov.vn>, ngày 30-7-2025.